

Pa videli nismo nič

Ko smo iskali odgovor na vprašanje, kakšna bo Slovenija čez 20 let, smo prav po Ivančkovo ugotavljali, da je megla na Ljubljanskem gradu tako gosta, da se nič ne vidi

DRAGICA KORADE

Megla. Tista ljubljanska megla, zaradi katere že Ivan Cankar ni videl nič, se je po daljšem premisleku o tem, kakšna bo Slovenija čez 20 let, prikazala dr. **Boštjanu M. Zupančiču**. Od avtorja naj-novejše knjige o sedmih suhih kravah bi pričakovali kaj bolj legendarnega, malodane bibličnega, ampak znameniti profesor prava, ki je pred 20 leti šel na živce dežurnim ideologom in mitomanom s svojimi opozorili na slovensko zadržnost in zaplankanost, se je ob tej obletniški priložnosti, ko se namesto o naši svetli prihodnosti prepričamo o naši svetli preteklosti, spomnil ne morda na Cankarjeve hlapce, marveč na zaprepaščenega Cankarjevega nadučitelja.

“Ko je bil Ivan Cankar še v ljudski šoli, so šli z gospodom učiteljem na majniški izlet na Ljubljanski grad. (Na tem gradu je bil Ivan kasneje celo zaprt.) Bila pa je v Ljubljani in pod Gradom o priliki tega majniškega izleta tam gosta megla. Ko so se bili vrnili na Vrhniko, je dal gospod učitelj otrokom napisati prosti spis z naslovom Razgled z Ljubljanskega gradu. Kregan, zelo kregan je potem bil mali Ivan in gospod učitelj so bili zaprepašeni nad dečkovo predrznostjo. Glasil se je Ivančkov prosti spis namreč takole: Z gospodom učiteljem smo šli za majniški izlet na Ljubljanski grad, da bi videli razgled. Megla je bila gosta, pa videli nismo nič.“

Kar pušča za seboj megla, zaradi katere “nismo nič videli”, je nelagodje. Čudno nelagodje, nas pouči Zupančič. “Če se ljudstvo znajde na napačni, torej levi strani Gaussove krivulje, ki potuje v času po abscisi (zgodovina), nastane po Heglu neko čudno nelagodje. Hegel pravi, da iz diskurza izgine prihodnost: vstopamo v obdobje neodločnih bojev med oslabelem kapitalizmom in razpršenimi silami opozicije, in to v okviru negativitmnih in propadlih političnih sistemov. Konec zgodovine bi se lahko začel, ko ne bi bilo več nobenega globalnega projekta in bi imeli opraviti z novo vrsto brezsvetnosti in novim tokom. To bi smelo potrditi Heglov sum, da bi bila na tej duhovni končni točki znana preteklost, medtem ko bi enkratna prihodnost prenehala biti pomembna kategorija.“

Spet v beli svet

Da je megla, zaradi katere je bil Ivanček hudo kregan v šoli, danes spet tako gosta, da še nadučitelj nič ne vidi, je z glasom, v katerem ni odzvanjala samo skrb, ampak tudi potrnost, priznala **Danica Geršak**. “Črno je črno, res ne vidim prave svetlobe, če ne bomo pometli najprej pred svojim pragom,” razmišlja upokojena gimnazijska profesorica, za katero je vsem in vsemu navkljub Slovenija še zmeraj pojem lepe dežele.

“Evropa v malem je: Alpe, Mediteran, širne ravnice in razgiban gričevnat svet. Tako lepa, da bi ji rekli raj na zemlji. A tod žive posebni ljudje, v duši in srcu razpeti med ozkostjo alpskega individualizma, mediteransko brezbrizno vehemenco, melanholično ravninsko pasivnostjo in veseljaštvom vinorodnega gričevja. In na vse to se je prilepil še čar novega časa: imeti. To sem, kar imam. Oddaljili smo se od države, ki smo jo nekoč kovali v zvezde, živimo s prepričanjem: Država, to so drugi! Brez sramu zajemamo z veliko žlico, kar nam ponujajo njene jasli, a se zvito skrivamo, ko nam hoče odtrgati košček naše sreče in uspeha za skupno dobro. So tisti, ki v melanholični pasivnosti vdano čakajo na državni voz, ki naj bi jih popeljal v srečno bodočnost, a niso pripravljene teči za njim, da si ne bi potolkli kolen, in oni, ki s prstom kažejo na druge, da celijo

rane svoje lastne nesposobnosti. Tisti, ki jim je uspelo, skrivajo svoje blagostanje zaradi dolge sence črne zavisti, ki uničuje in ponižuje: Ni dovolj, da meni uspe, drugemu mora spodleteti! Veliko posebnih, pametnih in ustvarjalnih je že sedlo na vlak, ki jih je odpeljal daleč proč v beli svet.“

Ampak danes tudi stara zgodba o belem svetu ni več tako preprosta. Iz žabje perspektive je svet predvsem mlaka, stoično ugotavlja sociolog dr. **Anton Kramberger**. Iz človeške perspektive pa je žabja mlaka največkrat odveč. Napredni ljudje radi zasujejo žabje mlake. Nato čeznje spelejo ceste, tu in tam narišejo znak, da lahko žabe prečkajo cesto. Na modernejših cestah pa na žabje znake preprosto pozabimo.

“Napredni svet je na videz lep: cesta te hitro popelje iz starega v novi svet. Stari svet, poln žabjega regljanja, je pozabljen. Zato pa v novem svetu na polno regljajo ljudje, tudi ko se ne parijo. Regljajo tudi inštitucije. Na primer, državniki nam regljaje sporočajo, da je država stara dvajset let. Zato, pravijo, jo je nujno oženiti s trgovci. Ti pa neutrudno regljajo, da kupujete pri njih - siti sicer ne boste, žejni pa stalno. Svoje mlake smo izsušili, vodo popili, žabe razgnali, morda bomo slabo spali. Lahko pa bomo regljali. Mladina, luč naša, k sreči ne ve, da regljanje brez mlak nima smisla. Čez dvajset let bo naša država že na lizing.“

Seveda bodo še pašniki in kulturne planjave, pravi **Gregor Kosi** iz mariborske Pekarne. Ni se nam treba bati, hitro doda v ezopskem slogu, ki meče malce čudno luč na “luč našo”. Ovčice desnolevih in desnodesnih pastirjev bomo po njegovih besedah same pokrbele za ograje in napajalnike, saj pomenijo smisel današnjega dne in vero (v) jutri. Četrtri in pobočja bodo zeleni kot še nikoli, biokemični pripomočki bodo na delu in kapitalski smoter v pogonu. Čez 20 let bo na 40 let podlage po Kosiju dokončno jasno vsaj eno: vse je mogoče in vse je isto - cesar je kmet, kmet pa bedak. “In kadar bedak v sedlu vzame v roke bič, postane cesar, ki razloži zakone. Enostavnosti so nam vendar blizu. Upajmo, da bodo novorojenci še vekali, da ne bo čudoviti novi red z zakonom ukinil tudi te danosti in ne bodo deteta prisiljena široko nasmejana lesti v krasno zlaganost. Na kratko: le zavedanje bolečine in nesprijaznjenost z ‘naravo naše demokratske stvari’ nas bosta popeljala iz dokončnega zdrsa v samoumevnost kraje javnega denarja in šerifovanja po dolgem in počez ter preko.“

Če ne bomo storili nič, če se ne bomo odzvali ideji dobrega, bo prihodnost čisto zares postala Heglova nepomembna kategorija, je prepričan vsestranski podjetnik **Peter Amalietti**. Ne zaradi megle, ampak zaradi teme, v kateri se je po zaslugi naših politikov, ki ne vidijo dlje kot do naslednjih volitev, znašlo naše prihodnje življenje, je lani skupaj s prijatelji, ki jim ni vseeno, v knjigi zaokrožil razmišljanja o naši prihodnosti. Avtorji v teh razmislekih ne iščejo odgovorov na ključna vprašanja našega časa, temveč v skladu s formulo, po kateri bo prihodnost pozabila na nas, če bomo mi pozabili misliti na njo, promovirajo in rehabilitirajo idejo svetle prihodnosti.

Postali smo apatični, prenehali smo sanjati drugačno in boljšo prihodnost za vse, ker so nas dobro zdresirali in primerno pokorili, ugotavlja **Elena Pečarič**. In ker je prihodnost preveč pomembna, da bi jo lahko prepustili politikom, bi se po mnenju antropologa dr. Janeza Kolenca moral vsak od nas na vsake kvatre čisto zares vprašati, v kakšnem svetu bi rad živel čez deset, dvajset, trideset let. Čeprav je prihodnost nepopisan list papirja, je Kolencu

Tista ljubljanska megla ... (Tit Košir)

Slovenija se prav zaradi ritalizništva spreminja v zatohlo in postano mlako

jasno, da sta “le delo in učenje tisti dejavnosti, ki bosta človeka in njegove pridobitve ohranili tudi v prihodnosti”. Zato si je za vsako prihodnje ravnanje po njegovih besedah pomembno zapomniti tisto, kar nam je iz fašistične ječe sporočil Antonio Gramsci: da namreč prihodnost lahko načrtujemo le toliko, kolikor smo aktivni že danes.

V bran javnega interesa

Čez dvajset let bodo poglavitni družbeni konflikti in spremembe, o katerih se pogovarjamo danes, že razrešeni, je prepričana sociologinja dr. **Hajdeja Igljič**. Večina današnjih izzivov je namreč takšnih, da se bomo morali z njimi urgentno ukvarjati že v naslednjih petih do desetih letih. Razlog za nakopičenje družbenih izzivov v preteklih dveh desetletjih je, da smo večino pozornosti namenili izgradnji institucionalno-pravne strukture nove države in njeni uveljavitvi v svetovnem in evropskem prostoru, manj pa vprašanjem družbenega razvoja.

Med izzivi, ki so pred nami, je po oceni Hajdeje Igljič kar nekaj takih, ki so izrazito družbene narave in ki v veliki meri zadevajo nizko raven socialnega kapitala med Slovenci. Najprej je tu vrednotna slika, ki se je v tranzicijskem času premaknila od dominantnih vrednotnih sklopov, kot sta materializem in tradicionalizem, v smeri povečanega individualizma. Če je bila takšna vrednotna sprememba pričakovana v času trganja spon socializma, pa z njo ne bomo mogli shajati v prihodnje. Stare članice EU se ponajšaajo z vrednotno orientacijo, ki ji pravijo “odgovorni individualizem” ali “omejeni egoizem”, v katerem sta individualizem in odgovornost od drugega uravnotežena. Prav v državah, kjer je odgovorni individualizem najmočnejše prisoten, je zaznati najvišjo

stopnjo medosebnega zaupanja, ki se ponajša s celo vrsto pozitivnih učinkov na družbenoekonomski razvoj. Zato je eden pomembnih izzivov prihodnjega trenutka ponovno pripustiti v naš pojmovni okvir pojme, kot so solidarnost in odgovornost tako do sočloveka kot do politične skupnosti, v kateri živimo. V nasprotnem primeru bomo še naprej družba brezpravnih delavcev, dela na črno in zlorab pravne države vsepovprek.

V političnem prostoru vidi dr. Hajdeja Igljič soočenje z interesnimi skupinami in njihovim vplivom na sprejemanje političnih odločitev. Vse razvite demokracije so v zadnjih letih doživele eksplozijo na področju organiziranih interesov, ki jih skušajo vključiti v politični proces, tudi zaradi potrebe po zvišanju zaupanja v politične institucije in avtoritete. Vendar pa postajajo nosilci moči tudi ujetniki interesnih skupin, katerih interes je zmeraj specifičen in nikoli obči. Organizirani interesi delujejo na trgu, kjer si s svojo radikalno držo prizadevajo pridobiti čim več podpornikov. Prostora za “samooomejevanje” posebnih interesov in sklepanje političnih kompromisov je v “demokraciji javnosti” vse manj, saj javnost deluje kot pregreta glava, ki jo politiki z mrzlo krpo hladijo in gladijo zdaj na eni zdaj na drugi strani. Prihaja čas, ko bodo morali politiki z avtonomno močjo stopiti v bran javnega interesa, a to ne bo lahko, saj tudi v slovenski politični eliti ni vzpostavljenega osnovnega zaupanja in verodostojnosti, ki bi preprečevala zlorabo javnih problemov v ozke strankarske interese.

Poseben izziv Slovenije pa bo po oceni Hajdeje Igljič spreminjanje družbenih odnosov in njihovo prilagajanje kriterijem uspešnosti, ki jih pred našo ekonomijo in javni sektor postavlja globalizacija. Da bi se na globalnih lestvicah uspešnosti čim boljje uvrstili, bo treba odpreti poglavje z imenom meritokracija. “Gre za princip, po katerem naj bi odgovorne družbene položaje zavzeli tisti, ki so boljše. Pri tem je pomembno, da solidarnost in majhne razlike v dohodkih ne pomenijo grožnje meritokraciji, saj dohodek ni edina motivacija za kvalitetno delo. Možnost napredovanja in družbeni ugled sta velikokrat močnejša motivacijska mehanizma kot dohodek. Poglavitna ovira prodoru meritokracije v Sloveniji je ponovno povezana s socialnim kapitalom oziroma nezaupanjem; če ne zaupam, da bodo člani druge interesne skupine pri svojem ravnanju vzeli v obzir tudi moje interese, si bom seveda na vse pretege prizadeval, da jih v njihovih prizadevanjih oviram, ne glede na to, kako dobri so in kakšne koristi bi od njihovega talenta imeli vsi skupaj.“

Koalicije na vseh ravneh - politične, regionalne, organizacijske - ta trenutek ovirajo uveljavljanje meritokratijskih načel v Sloveniji. Njihovo razmreženje ne bo lahko, napoveduje Igljičeva,

do njega lahko pride šele po soočenju s še globljo krizo, ki nas morebiti čaka v prihodnjih letih. Zgodovinski primeri držav, v katerih se je odnos konstruktivne napetosti med elitami in koalicijami na različnih družbenih ravneh razvil prav v trenutkih globoke družbene krize, govorijo v prid tej domnevi. Pravne države in stabilne demokracije so zrasle na paktu med elitami.

Eno samo ritalizništvo

Da je najslabša plat slovenske družbe to, da se brez leženja “v krasno zlaganost” v Sloveniji še zmeraj ne da nikamor priti, ugotavlja tudi **Nuša Žnuderl**, ki ta čas v Londonu uspešno zaključuje študij ekonomije. Kljub tej profesionalni orientaciji se ji zdi veliko pomembnejše od napovedovanja, kakšen bo naš BDP čez dvajset let, opazovanje, v katero smer Slovenijo peljemo. Ker se ji zdajšnja smer zdi zgrešena, sebe čez dvajset let v Sloveniji ne vidi.

“Tu je vse politično. Eno samo ritalizništvo. Jaz pa hočem delati in ne mislim nikomur lesti v rit,” pravi 22-letna Nuša, ki je prepričana, da se Slovenija prav zaradi ritalizništva spreminja v zatohlo in postano mlako. Celotaj, ko primerja aktualne razmere v bankrotirani Irski in uspešni Sloveniji, ničesar več ne razume: na Irskem je kljub vsesplošnemu bankrotu življenje bistveno lažje, manj komplicirano, bolj svobodno. Res je, da so bogataši izgubili svoj denar, vse institucije pa normalno delujejo. Pri nas pa ne deluje nič. “Po štirikih letih študija v tujini lahko rečem, da mi je Evropa dala ogromno možnosti. Na Irskem in v Angliji sem lahko študirala pod ugodnejšimi pogoji, pri iskanju službe me ne omejujejo meje ali delovni vizumi, lahko sem se naučila angleščine in spoznala druge kulture. Možnosti za študij, delo in osebno rast nam Evropa ponuja, zdi pa se mi, da tega veliko mladih v Sloveniji sploh ne prepoznajo.“

Nuša pravi, da se v Sloveniji nič ne bo spremenilo na bolje, če ne bomo spremenili odnosa do ljudi. Po njenem opažanju ljudi preveč pogosto sodimo ne po tem, kaj znajo, ampak po tem, ali so s kmetov ali iz mesta, ali so z juga ali naši. Ampak to še ni najhujše. Najhujše za mladega človeka, ki ne misli nikomur lesti v rit, je to, “da večina ljudi ni pripravljena izraziti svojega mnenja, če to pomeni, da se morajo osebno izpostaviti”. Ljudje v naših krajih pa se neradi izpostavljajo bodisi zato, ker so prepričani, da se tako ali tako nič ne da spremeniti na bolje, bodisi zaradi posledic. “Ker te zaradi tvojega mnenja skinejo,” pravi z ogorčenim glasom dvaindvajsetletnica, ki je šela na Irskem s ponosom ugotavljala, kdo in kaj je Žizek. Morda bi se megla na Ljubljanskem gradu malo razkadila, če bi vsak od nas vsaj za cent pomnožil njeno ogorčenost nad tisto Slovenijo, ki brije norce ne samo iz Slavoja Žizka, ampak iz vseh, ki so se odločili, da ne bodo nikomur lezli v rit.